

Marek Šmíd

Nuncjatura Apostolska bez nuncjusza w Czechosłowacji okresu międzywojennego

Historia Slavorum Occidentis 2(9), 168-184

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAREK ŠMÍD (CZESKIE BUDZIEJOWICE)

NUNCJATURA APOSTOLSKA BEZ NUNCJUSZA W CZECHOSŁOWACJI OKRESU MIĘDZYWOJENNEGO*

Słowa kluczowe: Kościół katolicki, Nuncjatura apostolska, Czechosłowacja 1918–1938, Watykan

Keywords: Catholic Church, Apostolic nuncio, Czechoslovakia 1918–1938, Vatican

Abstract: The study deals with the period of the First Czechoslovak Republic (1918–1938), when the Apostolic Nunciature in Prague was vacant and represented only by chargé d'affaires, who were in charge of the Vatican embassy. It goes into the details of the events of 1925–1928 and 1934–1935 to explain the reasons, specific situations and consequences of the absence of the Apostolic Nuncios.

Niniejsze studium, pt. *Nuncjatura Apostolska bez nuncjusza w Czechosłowacji okresu międzywojennego*, poświęcone jest Nuncjaturze Apostolskiej w Pradze w okresie Pierwszej Republiki Czechosłowackiej w czasie, gdy sam nuncjusz był tu nieobecny. Jego celem jest przedstawienie funkcjonowania Nuncjatury w tych dynamicznych czasach, gdy stosunki czesko-watykańskie były znacząco zakłócone, a sytuacja groziła przerodzeniem się w otwarty spór lub całkowitym zerwaniem stosunków dyplomatycznych. Praca opiera się w głównej mierze na materiałach Tajnych Archiwów Watykanu w Rzymie, Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Czeskiej w Pradze

* „Niniejszy tekst powstał w ramach projektu OP VK „Rozvoj postdoktorandských pozic na JU” (CZ.1.07/2.3.00/30.0049), współfinansowanego przez Europejski Fundusz budżet państwa Republiki Czeskiej”.

oraz na czeskiej i zagranicznej literaturze dotyczącej politycznej i kościelnej historii Republiki Czechosłowackiej.

Pierwsze *intermezzo*, kiedy to była Nuncjatura bez nuncjusza, jeśli nie liczyć okresu od czasu nawiązania stosunków dyplomatycznych po przybyciu pierwszego nuncjusza w 1920 r., dotyczy lat 1925–1928. Wówczas nuncjusz apostolski Francesco Marmaggi (1876–1949) po uroczystościach ku czci Jana Husa przebywał w Rzymie, przy czym równocześnie rozważano możliwość jego powrotu do Republiki Czechosłowackiej. Nuncjaturę prowadził tymczasowo Antonino Arata (1883–1948) w funkcji *chargé d'affaires*. Drugie *intermezzo* reprezentuje okres 1934–1935, kiedy to ówczesny nuncjusz apostolski Pietro Ciriaci (1885–1966) został wezwany do Rzymu *ad verbum audiendum* a Nuncjaturę prowadzili kolejno: *chargé d'affaires* Giovanni Panico (1895–1962) oraz Luigi Punzolo (1905–1989). Papież Pius XI (1922–1939) postanowił, że P. Ciriaci nie powróci już do Czechosłowacji i w styczniu 1934 r. mianował go nuncjuszem w Lizbonie. Nuncjatura pozostała nieobsadzona aż do 1935 r.

Burzliwe czasy pierwszej Republiki Czechosłowackiej, pełne kampanii antykościelnych oraz wystąpień antyreligijnych, miały oczywiście wpływ także na wzajemne stosunki dyplomatyczne z Watykanem i Pragę, których centralnym punktem była postać przedstawiciela Stolicy Apostolskiej w Republice Czechosłowackiej – nuncjusza apostolskiego. W dwudziestoleciu międzywojennym w Czechosłowacji zostało zmienionych aż czterech nuncjuszków apostolskich. Trzech z nich zakończyło swoją misję przedwcześnie; ostatni z nich z powodu napiętych stosunków międzynarodowych pod koniec lat trzydziestych, za co oczywiście Czechosłowacja nie ponosiła głównej odpowiedzialności.

Nuncjusz apostolski w Pradze Francesco Marmaggi, drugi z kolei po 1918 r., pracował w Czechosłowacji od 1923 r. Jego relacje z Czechosłowacją pogorszyły się przed obchodami święta Jana Husa w lecie 1925 r.², kiedy na czele nadchodzących uroczystości stanął prezydent Tomasz Garrigue

² W marcu 1925 r. parlament czechosłowacki stoczył burzliwą walkę w sprawie „Ustawy o świętach państwowych”, która znosiła niektóre święta kościelne (np. trzy święta maryjne) i wprowadzała nowe (św. Wacława, św. Cyryla i Metodego oraz Jana Husa). Dla Kościoła było jednak nie do przyjęcia, by wprowadzić nowe święto państwowe w dniu 6 lipca, w rocznicę spalenia Jana Husa (1370?–1415), który był w kręgach kościelnych postrzegany przede wszystkim jako heretryk i bojownik przeciwko Rzymowi, a tym samym celebracja tej postaci postrzegana była jako wrogi akt wobec katolicyzmu.

Masaryk (1850 -1937) oraz premier Antonín Švehla (1873/33). Przeciwno udziałowi prezydenta protestowali zarówno sekretarz stanu Pietro Gasparri (1852-1934) u ambasadora Czechosłowacji w Rzymie Václava Palliera (1891-1968), któremu zagroził 3 VII 1925 r. odwołaniem nuncjusza apostolskiego z Pragi; jak i nuncjusz apostolski Francesco Marmaggi u ministra spraw zagranicznych Edvarda Beneša (1884-1948)³. Nuncjusz apostolski poprosił o audiencję u ministra spraw zagranicznych na krótko przed samymi obchodami. Beneš przyjął go dopiero 6 lipca o godzinie 10 rano, kiedy to oznajmił, że udział prezydenta i premiera Republiki Czechosłowackiej w obchodach są nieoficjalne oraz powtórzył, iż uroczystości nie są postrzegane jako atak na Stolicę Apostolską. Przedstawiciel Stolicy Apostolskiej nie zaakceptował tych wyjaśnień.

Udział i postawa prezydenta Republiki Czechosłowackiej zostały uznane przez kręgi kościelne, które dobrze znały stosunek Masaryka do katolicyzmu, za prowokację antykatolicką i nakazały nuncjuszowi apostolskiemu w Pradze Francescu Marmaggiemu opuszczenie stolicy⁴. Stolica Apostolska zaprotestowała przeciwko obrazie wystosowując podczas obchodów święta Jana Husa pisemną notę, jednakże nie zerwała stosunków dyplomatycznych z Pragą. 18 VII 1925 r. rząd czechosłowacki wystąpił z oficjalnym oświadczeniem, w którym odmówił wzięcia odpowiedzialności za powstały incydent i opuszczenie Pragi przez nuncjusza apostolskiego⁵. W dniu 1 sierpnia czescy biskupi wydali list pasterski, w którym zaprotestowali przeciwko oficjalnej percepcji Jana Husa i nadużywaniu jego imienia dla celów ataków antykatolickich i antywatykańskich, jednakże rząd czechosłowacki uznawał święto Jana Husa za sprawę wewnętrzną⁶.

³ Archiwum Instytutu T.G. Masaryka w Pradze, zespół „Edvard Beneš” I. – kościoły 1919-1925, karton 63, Beneš Pallierovi, Praga 3 VII 1925; Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Czeskiej w Pradze, Wiadomości polityczne - Watykan, 1925, Pallier Benešovi, Rzym 3 VII 1925.

⁴ A. Klimek – P. Hofman, *Velké dějiny zemí Koruny české 1929-1938*, XIV., Praga 2002, s. 380-382; Segreteria di Stato, Sezione per i Rapporti con gli Stati, Archivio Storico, Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari (S. RR. SS., AA. EE. SS.), zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 57, Marmaggi a Gasparri, Praga 30 VI 1925, f. 8.

⁵ „Národní listy” z 19 VII 1925, s. 1.

⁶ Jednakże nie wszyscy czescy biskupi – w odróżnieniu od słowackich – byli w tej sprawie zgodni – np. litoměřycki biskup Josef Gross oraz brneński biskup Norbert Klein byli przeciwko jego opublikowaniu. S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 59, Arata a Gasparri, Praga 6 VIII 1925, f. 50, Arata a Gasparri, 21 VIII 1925,

Po odejściu Marmaggię do Rzymu jego obowiązki przejął tymczasowo dotychczasowy sekretarz Antonino Arata, który przebywał w Pradze od 1921 r. Ów poinformował Watykan o kolejnej aferze związanej z Marmaggim, która rozpełtała się po odejściu nuncjusza w lecie 1925 r. Radykalnie antykatolickie były głównie gazety lewicowe: „České slovo”, „Moravské slovo”, „Večerník Práva lidu” czy „Rudé právo”, które ostro wystąpiły nie tylko wobec postaci nuncjusza apostolskiego, ale także przeciw Stolicy Apostolskiej i (politycznemu) katolicyzmowi, choć prasa prawicowa także nie szczędziła krytyki. O Marmaggim napisano w lecie i na jesieni 1925 r. setki artykułów w języku czeskim, jak również dziesiątki w innych językach, które krytykowały jego ingerencję w sprawę wewnętrzne.

Oprócz napiętych czesko-watykańskich stosunków dyplomatycznych, do których poprawy doszło dopiero na początku 1927 r., A. Arata śledził także wydarzenia krajowe, zwłaszcza drugie wybory parlamentarne w dniu 15 XI 1925 r. oraz złożone relacje w regionie Rusi Zakarpackiej. A. Arata informował kręgi watykańskie o nadchodzących przedterminowych wyborach, sytuacji politycznej w przededniu wyborów parlamentarnych oraz o zwiększonej aktywności w życiu politycznym Czechosłowacji. W swoim sprawozdaniu podał, że w przyszłych wyborach parlamentarnych oczekuje osłabienia narodowej demokracji oraz wzmocnienia Słowackiej Partii Ludowej – co miało być również pokłosiem afery Marmaggię, dzięki której zdobył uznanie na słowackiej arenie politycznej Andrej Hlinka (1864–1938). Arata zwrócił także uwagę na powiązania Jana Šrámka z nurtem socjalizmu i partiami lewicowymi⁷. O wynikach wyborów informował sekretarza stanu Pietra Gaspariego, w pierw w formie krótkiego oszacowania, a następnie, trzy dni później 19 XI 1925 r., w szczegółowej dwunastostronicowej analizie wyborów wyraził pogląd, że wybory stały się porażką antyklerykalnych sił w Republice

ff. 87–88; Archiwum Narodowe w Pradze, zespół „Ministerstwo Spraw Zagranicznych” – archiwum wycinków prasowych (Watykan a CzSR), k. 1595, „Čech” z 19 VIII 1925; „České Slovo” z 18 VIII 1925; „Národní listy” z 19 VIII 1925.

⁷ Archivio Segreto Vaticano, Archivio della Nunziatura Apostolica in Cecoslovacchia, busta 50, fascicolo 401, Arata a Gasparri, Praga 11 IX 1925, ff. 10–14. Więcej na temat agitacji przedwyborczej na Słowacji zob.: D. Hrodek, *Parlamentní volby v roce 1925 na Slovensku. Několik pohledů na předvolební kampaň v tisku*, [w:] Česko-slovenská historická ročenka 7, 2002, s. 249–276.

Czechosłowackiej oraz sukcesem czechosłowackiego katolicyzmu⁸. Następnie poinformował o trudnościach w tworzeniu rządu, drugim rządzie Švehli, gabinecie urzędniczym Jana Černego (1874–1959) i wreszcie o trzecim rządzie Švehli.

Na początku października 1925 r. A. Arata poddał gruntownej analizie stosunki dyplomatyczne między czechosłowackim rządem a Nuncjaturą Apostolską w Pradze. W tej pamiętnej nocy, która została skierowana do Rzymu, wyraził pogląd, że wzajemne stosunki zostały ukształtowane poprzez uprzedzenia wobec Rzymu, pragnienie odłączenia Kościoła od państwa oraz niedawne obchody święta Jana Husa, które jasno i prosto pokazały pęknięcie w relacjach ze Stolicą Apostolską⁹. Zasugerował nawet, że także prezydent T.G. Masaryk wypowiedział się na temat rozwiązania sporów i odnowienia stosunków dyplomatycznych z Watykanem¹⁰. W dniu 28 X 1925 r., podczas siódmej rocznicy powstania Republiki Czechosłowackiej, spotkał się z prezydentem T.G. Masarykiem, który rzekomo wyraził chęć zakończenia sporów i odnowienia stosunków dyplomatycznych z Watykanem¹¹.

Na Rusi Zakarpackiej A. Arata wypowiadał się na temat osoby odpowiedniego następcy Dionýza Njaradiego (1874–1940) na stanowisko administratora apostolskiego w Prešovie, przy czym stronie watykańskiej jako potencjalni pretendenci jawili się: Pavel Peter Gojdič (1888–1960), Peter Gebé (1864–1931) a Mikuláš Russnák (1878–1954)¹². Jednocześnie A. Arata latem 1926 r. informował o wyjeździe pięciu słowackich dostojników kościelnych: biskupa Banskej Bystricy Mariána Blahy (1869–1943), spiszskiego biskupa Jána Vojtaššáka (1877–1965), administratora apostolskiego w Trnawie Pavla Jantauscha (1870–1947), administratora apostolskiego w Košycach Jozefa Čárskiego (1886–1962) oraz prezesa partii Hlinkova slovenská ľudová strana (pol. Słowacka Partia Ludowa Hlinki), Andreja Hlinki do Stanów

⁸ Archivio Segreto Vaticano, Archivio della Nunziatura Apostolica in Cecoslovacchia, busta 50, fascicolo 401, Arata a Gasparri, Praga 18 XI 1925, f. 103; S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 64, Arata a Gasparri, Praga 19 XI 1925, ff. 11–16.

⁹ Ibidem, ff. 65–72.

¹⁰ Archivio Segreto Vaticano, Archivio della Nunziatura Apostolica in Cecoslovacchia, busta 34, fascicolo 178, Arata Gasparri, Praga 29 X 1925, ff. 65–70.

¹¹ Tamże.

¹² Tego samego roku został nim P. Gojdič. Dnia 14 IX 1926 został mianowany administratorem apostolskim eparchii prešovskiej a w marcu 1927 został wyświęcony na biskupa.

Zjednoczonych Ameryki Północnej, gdzie wzięli udział w kongresie eucharystycznym w Chicago¹³. Jednocześnie Arata wziął udział w trzymiesięcznych negocjacjach dotyczących wejścia przedstawicieli partii Hlinkova slovenská ľudová strana do gabinetu Švehli; część negocjacji miała miejsce na terenie nuncjatury apostolskiej w Pałacu Arcybiskupim w Pradze. Słowaccy ludowcy zdecydowali się wejść do rządu w dniu 8 XI 1926 r. W rezultacie w styczniu następnego roku w gabinecie znaleźli się - przy wsparciu Jana Šrámka (1870–1956), partii Československá strana lidová oraz Stolicy Apostolskiej¹⁴ - ministrowie Jozef Tiso i Marek Gažík.

Było także zasługą Araty, że uroczystości ku czci Jana Husa w 1926 r. przebiegały w spokojnej atmosferze. Przed samym świętem biskupi František Kordač (1852–1934), Leopold Prečan (1866–1947) oraz Karol Kmeťko (1875–1948) odwiedzili prezydenta T. G. Masaryka oraz ministra spraw zagranicznych E. Beneša, prosząc o zachowanie pokoju i zapobieżenie nadużyciom związanym z wykorzystywaniem imienia Jana Husa do ataków na Ojca Świętego i Kościół katolicki, co rzeczywiście się stało¹⁵. Pacyfikacja prezydenta została „doceniona” przez *chargé d'affaires* Antonina Aratę¹⁶. Z uroczystościami obchodzonym ku czci Jana Husa miało być związane zakończenie kongresu Sokoła przy uczestnictwie prawie 600 tysięcy ćwiczących, co miało mieć wydźwięk masowej demonstracji antyrzymskiej. Organizacja tej imprezy została przygotowana bardzo starannie. Obchody miały przebiegać w jeszcze bardziej uroczystej atmosferze niż poprzednie. W celu podniesienia stanu wiedzy na temat Jana Husa za granicą, przedstawiciele Sokoła zaprosili do wzięcia udziału w uroczystościach reprezentantów wszystkich głównych misji dyplomatycznych, ale większość ambasadorów odmówiła udziału¹⁷.

¹³ Archivio Segreto Vaticano, Archivio della Nunziatura Apostolica in Cecoslovacchia, busta 53, fascicolo 454, Arata a Gasparri, Praga 2 VI 1926, ff. 43–46.

¹⁴ Więcej na temat wejścia HSLŠ do rządu czechosłowackiego zob. A. Bartlová, *Návrhy slovenských politických strán na zmenu štátoprávneho usporiadania ČSR v rokoch 1918–1935 a zapojenie HSLŠ do vládnej koalície v rokoch 1927–1929*, [w:] *Slovensko v Československu. 1918–1939*, red. M. Zemko, V. Bystrický i inni, Bratislava 2004, s. 127–130.

¹⁵ S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 71, Arata a Gasparri, Praga 1 IV 1926, ff. 12–16; Arata a Gasparri 14 V 1926, ff. 62–64; Arata a Gasparri 9 VI 1926, ff. 78–81.

¹⁶ S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 72, Arata a Gasparri, Praga 30 X 1926, ff. 28–29.

¹⁷ Archivio Segreto Vaticano, Archivio della Nunziatura Apostolica in Cecoslovacchia, busta 53, fascicolo 454, Arata Gasparrimu, Praga 24 VI 1926, ff. 64–74. Szczegółowo

W 1927 r. sekretarz stanu Pietro Gasparri wysłał do Czechosłowacji wicesekretarza Kongregacji Nadzwyczajnych Spraw Kościelnych Pietra Ciriacciego w celu poprowadzenia negocjacji z Pragą i przywrócenia właściwych stosunków dyplomatycznych. A. Aratę, który sumiennie wypełniał obowiązki nieobecnego nuncjusza apostolskiego F. Marmaggię, można uznać za najsprawniejszego sekretarza Nuncjatury w latach dwudziestych XX w. Antonina Aratę zastąpił w marcu 1927 r. Saverio Ritter (1884–1951), późniejszy czwarty nuncjusz apostolski w Czechosłowacji. Przybył on do Pragi na wiosnę 1927 r. wraz z Pietrem Ciriaccim. Obaj uruchomili z rządem czechosłowackim pierwszą rundę negocjacji w sprawie *modus vivendi*¹⁸. W randze nuncjusza apostolskiego w Pradze pozostał jednak F. Marmaggi oficjalnie aż do 1928 r., kiedy to 13 lutego został mianowany nuncjuszem apostolskim w Warszawie, gdzie pracował do 1935 r. Warto zaznaczyć, że A. Arata, który mówił dobrze po czesku i miał doskonale związki z krajowymi dostojnikami katolickimi, np. z przyszłym biskupem královehradeckim Mořicem Píchą czy opatem klasztoru na Strahovie w Pradze Methodem Zavoralem, opuścił Pragę i objął nuncjaturę apostolską w Wiedniu, a wkrótce potem w Lizbonie¹⁹.

Pietro Ciriacci przybył do Pragi 29 III 1927 r., a już dwa dni później został przyjęty przez ministra spraw zagranicznych Edvarda Beneša, aby porozmawiać z nim o przywróceniu właściwych stosunków dyplomatycznych²⁰. Następnie wraz z nowym sekretarzem nuncjatury S. Ritterem, P. Ciriacci podczas pierwszej rundy rozmów na wiosnę 1927 r. spotkał się z przedstawicielami Ministerstwa Spraw Zagranicznych, E. Benešem oraz Kamilem

także: P. Helan, *I congressi internazionali dei Sokol a Praga nel 1926 e nel 1938 e la diplomazia della Curia Papale*, Bollettino dell'Istituto Storico Ceco di Roma, supplemento I (2008), s. 455–462.

¹⁸ Archiwum Muzeum Narodowego w Pradze, zespół „Eduard Jelen”, k. 2B, s. 157–158; Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych, zespół „Wiadomości polityczne – Watykan”, 1927, 5 IV 1927; Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych, zespół „Wiadomości polityczne – Watykan”, 1927, 31 III 1920.

¹⁹ W roku 1935 A. Arata został mianowany tytularnym arcybiskupem sardzkim. W latach 1935–1940 zajmował stanowisko nuncjusza apostolskiego w Wilnie i Tallinie. Po aneksji Litwy i Estonii przez Związek Radziecki w roku 1940 powrócił do Rzymu, gdzie pracowała w Kongregacji ds. Kościołów Wschodnich. Zmarł dnia 25 sierpnia 1948 r. w Rzymie nie dożywszy 65 lat.

²⁰ Tajne Archiwum Watykanu, zespół „Apoštolská nunciatura v Československu”, busta 56, fasciكل 500, f. 60 Gasparri Aratovi 24 III 1927; J. Dejmeck, *Československo-Watykańská jednání o modus vivendi 1927–1928*, Český časopis historický 2 (1994), s. 269.

Kroftą (1876–1945), ale negocjacje zawiodły w ślepią uliczkę²¹. Na drugą rundę negocjacji przybył do Pragi 3 V 1927 r. ponownie P. Ciriaci²², który teraz zajął przychylniejsze stanowisko wobec strony czeskiej, niż podczas pierwszej misji kilka miesięcy wcześniej²³, jednakże nawet ta druga runda praskich negocjacji dyplomatycznych nie doprowadziła do zakończenia złożonego sporu, dlatego doszło do przeniesienia całej sprawy do Rzymu²⁴.

Pod koniec lipca 1927 r. czechosłowackie Ministerstwo Spraw Zagranicznych wysłało do Rzymu doświadczonego, kompetentnego i obeznanego w problematyce watykańskiej Kamila Kroftę, wtedy już wiceministra spraw zagranicznych, aby wraz z szefem wydziału ds. kościelno-politycznych w MSZ Arnoštem Roztočilem oraz przedstawicielem dyplomatycznym w Stolicy Apostolskiej Eduardem Jelenem (1891–1968) poprowadzili negocjacje z przedstawicielami Watykanu, w szczególności z Pietrem Gasparrim na temat uporządkowania stosunków dyplomatycznych²⁵. K. Krofta został przyjęty przez sekretarza stanu już 2 VIII 1927 r. i przedstawił mu dokument zatytułowany *Dohoda o jmenování biskupů a vymezení diecézí*²⁶ (pol. *Porozumienie w sprawie nominacji biskupów i określania diecezji*), który miał przejść do porządku na kwestię uroczystości ku czci Jana Husa. K. Krofta jednakże nie zgadzał się z niektórymi częściami noty argumentując, że celem obchodów święta Jana Husa nie była obraza Ojca Świętego czy atak na Kościół katolicki w kraju.

²¹ Zapis z rozmów Arata-Krofta sporządził sekretarz A. Arata zaraz po ich zakończeniu. Więcej na temat całego brzmienia rokowań z dnia 5 lutego w: S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 84, Arata a Gasparri, Praga 5 III 1927, ff. 4–9; J. Dejmek, *Československo-Watykańská jednání*, s. 269.

²² Archivio Segreto Vaticano, Archivio della Nunziatura Apostolica in Cecoslovacchia, busta 56, fascicolo 500, Gasparri a Arata, Roma 30 IV 1927, f. 82.

²³ S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 90, Ciriaci a Gasparri, Praga 28 V 1927, ff. 4–8; J. Dejmek, *Československo-Watykańská jednání*, s. 271.

²⁴ S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 84, Arata a Gasparri, Praga 5 III 1927, ff. 4–8; Archivio Segreto Vaticano, Archivio della Nunziatura Apostolica in Cecoslovacchia, busta 56, fascicolo 500, Gasparri a Arata, Roma 30 IV 1927, f. 82.

²⁵ S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 90, Ciriaci a Gasparri, Praga 18 VIII 1927, f. 59; František X. Halas, *Fenomén Watykan. Idea, dějiny a současnost papežství. Diplomacie Svatého stolce. České země a Watykan*, Brno 2004, s. 552–553.

²⁶ S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 53, f. 51; J. Dejmek, *Československo-Watykańská jednání*, s. 272–274.

Kolejnym dużym problemem była kwestia powrotu nuncjusza apostolskiego Francesca Marmaggiiego, którego kardynał P. Gasparri chciał ponownie wysłać do Pragi – jednakże krajowi przedstawiciele kręgów politycznych i kościelnych byli temu w większości przeciwni. Sekretarz Stanu Pietro Gasparri argumentował, że F. Marmaggi jest wciąż nuncjuszem apostolskim, chociażby tylko formalnie, a jego obecność w Pradze byłaby krótka. K. Krofta wykazał większą gotowość do kompromisu niż jego przełożeni w Pradze. Notę uznawał za wielki sukces, ponieważ dzięki niej została „zlikwidowana” kwestia obchodów święta Jana Husa w taki sposób, że rząd nie został do niczego zobowiązany. W kwestii powrotu nuncjusza stwierdził, iż trudno rządowi odmówić prośbie Stolicy Apostolskiej, ponieważ nigdy wcześniej nie dał do zrozumienia, czy to oficjalnie, czy też w inny sposób, że nuncjusz F. Marmaggi obraził rząd lub prezydenta. Jeśli chodzi o nastawienie czechosłowackich elit politycznych i duchownych co do przywrócenia nuncjusza apostolskiego F. Marmaggiiego do Pragi, to minister spraw zagranicznych E. Beneš nie uważał, by jego powrót był właściwy, prezes Czechosłowackiej Partii Ludowej J. Šrámek uznał, iż byłoby lepiej, gdyby nuncjusz nie powrócił, A. Hlinka, będący prezesem partii Hlinkova slovenská ľudová strana, popierał powrót Marmaggiiego, natomiast arcybiskup praski František Kordač uważał, że jego powrót nie spowodowałby żadnych poważnych komplikacji²⁷.

Następnego dnia, w środę 3 VIII 1927 r. K. Krofta został przyjęty przez papieża Piusa XI²⁸, który zaznaczył, że także Stolica Apostolska szczerze pragnie porozumienia. Wszystko jednakże skomplikowała reakcja rządu, który nie był chętny w niczym ustąpić, tym bardziej w kwestii powrotu do Pragi nuncjusza apostolskiego F. Marmaggiiego. Negocjacje znowu utknęły w martwym punkcie a K. Krofta już 18 sierpnia powrócił do Pragi²⁹. Rząd czechosłowacki warunkował powrót Kamila Krofty do Rzymu tym, że sprawa F. Marmaggiiego zostanie odsunięta na czas rozwiązania pozostałych kwestii. Stolica Apostolska ustąpiła a czechosłowacki dyplomata mógł w grudniu 1927 r. przyjechać w celu przeprowadzenia dalszych negocjacji na temat brzmienia treści *modus vivendi*.

²⁷ S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 94, Ritter a Marmaggi, Praga 16 X 1927, f. 5; Ritter a Gasparri 21 XI 1927, f. 7.

²⁸ František X. Halas, *Fenomén Watykan*, s. 553.

²⁹ J. Dejmeš, *Československo-Watykanská jednání*, s. 276.

W kwestii nuncjusza apostolskiego w Pradze F. Marmaggio Stolica Apostolska pod koniec 1927 r. rozważała alternatywę: albo nuncjusz przed Nowym Rokiem przyjedzie do Pragi, aby podpisać na miejscu parafowany w Rzymie tekst *modus vivendi*, wziąć udział w noworocznym przyjęciu u prezydenta, a za kilka dni złożyć listy odwołujące bądź też uda się do Pragi dopiero na początku stycznia 1928 r. i pozostanie przez kilka tygodni w czechosłowackiej metropolii aż do odwołania. Sprawa ta została ostatecznie rozwiązana dopiero na drodze negocjacji nad treścią porozumienia między Czechosłowacją a Stolicą Apostolską. Podobnie jak w kwestii obchodów ku czci Jana Husa (kuria odstąpiła w nocy od wtęgotów na temat Jana Husa), również w sporze o nuncjusza F. Marmaggio Stolica Apostolska ustąpiła rządowi czechosłowackiemu i nuncjusz apostolski do Pragi już nie powrócił³⁰.

Po pokonaniu trudności od początku grudnia 1927 r. rozpoczęto ponownie w Rzymie negocjacje o wzajemnym porozumieniu, a jako podstawę do negocjacji przyjęła Stolica Apostolska propozycję Pragi z lutego tego samego roku i prowadzono rozmowy dotyczące przede wszystkim trzech spornych punktów: obchodów święta Jana Husa w 1925 r., brzmienia *modus vivendi* oraz pozycji nuncjusza apostolskiego w Pradze F. Marmaggio³¹. Pierwsza dyskusja pomiędzy K. Kroftą, sekretarzem stanu P. Gasparriem oraz jego zastępcą, Francesco Borgongini-Duca, odbyła się 6 grudnia. Już 8 XII 1927 r. K. Krofta wraz z F. Borgongini-Duca rozpoczął omawianie wstępnego tekstu *modus vivendi*³².

Po długich negocjacjach 17 XII 1927 r. tekst został parafowany w Rzymie. Następnie to sześcioczęłowe porozumienie między Stolicą Apostolską a czechosłowackim rządem CzSR zostało zatwierdzone dnia 20 I 1928 r. jako tzw. *modus vivendi*, dzięki czemu udało się ustabilizować stosunki pomiędzy Czechosłowacją a Watykanem i zakończyć spór ciągnący się na przełomie lat 1927–1928³³. W dniu 31 I 1928 r. strona czechosłowacka przesłała swoją zgodę do Rzymu, a dwa dni później przesłała potwierdzającą notę również

³⁰ Tamże, s. 282.

³¹ Archiwum Muzeum Narodowego w Pradze, zespół „Eduard Jelen”, fascicolo 2B, s. 170.

³² Tamże, s. 140; J. Dejmek, *Československo-Watykańská jednání*, s. 278–279. Rozmowy podjęte dwa dni później posłużyły do doprecyzowania spornych pasażów.

³³ Tamże, s. 283; D. Suchánek, *Modus vivendi - diplomatická jednání mezi ČSR a Watykanem*, *Revue církevního práva* 3 (2002), s. 205–224. Tekst *modus vivendi* znajduje się w „Acta Apostolicae Sedis”, Annus XX, Volumen XX. Roma 1928, s. 65–66.

Stolica Apostolska³⁴. Przyjęciu *modus vivendi* towarzyszyła także wymiana na stanowiskach ambasadorskich: w dowód wdzięczności Pietro Ciriaci, który ze strony watykańskiej znacznie przyczynił się do zawarcia umowy *modus vivendi*, został w dniu 18 III 1928 r. mianowany nuncjuszem apostolskim w Pradze. Równocześnie tego samego dnia obok swojej czechosłowackiej misji został mianowany przez papieża Piusa XI w wieku czterdziestu dwóch lat na arcybiskupa z tureckiego Tarsu³⁵. W tym czasie Francesco Marmaggi został mianowany nuncjuszem apostolskim w Warszawie; to stanowisko zajmował w latach 1928–1935. Ambasadorem Czechosłowacji przy Stolicy Apostolskiej został doświadczony dyplomata Vladimír Radimský (1880–1977), który zastąpił swojego poprzednika Václava Palliera³⁶.

Chociaż sam *modus vivendi* został podpisany przez przedstawicieli Czechosłowacji i Stolicy Apostolskiej na przełomie lat 1927–1928³⁷, jego sześć stosunkowo krótkich punktów oczywiście nie obejmowało pełnego zakresu relacji Kościoła katolickiego i państwa, które wymagały koniecznych rozwiązań. Dlatego kompromisowego porozumienia między Stolicą Apostolską a Republiką Czechosłowacką nie określano jako konkordat, ale tylko jako *modus vivendi*³⁸. Najistotniejsze punkty zostały zawarte w jego dwóch pierwszych artykułach, które dotyczyły delimitacji, tzn. rozgraniczenia diecezji i administracji ich majątkiem. Zgodnie z zasadami *modus vivendi* uporządkowanie granic diecezji dotyczyło całej południowo-wschodniej Słowacji, którą do tej pory obejmowała archidiecezja esztergomska (większość jej parafii leżała na terenie Słowacji) i odwrotnie: niektóre części diecezji słowackich

³⁴ F. X. Halas, *Modus vivendi v kontextu diplomacie Svatého stolce v období mezi dvěma světovými válkami*, [w:] Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, red. J. Vaculík i inni, Brno 2004, s. 93.

³⁵ „Acta Apostolicae Sedis”, Annus XX, Volumen XX. Roma 1928, s. 123. Tars jest m.in. miejscem urodzenia apostoła Pawła.

³⁶ Archivio Segreto Vaticano, zespół „Segreteria di Stato”, rubrica 160, fascicolo 1, f. 61.

³⁷ W imieniu strony czechosłowackiej podpisał ją minister spraw zagranicznych E. Beneš, za Stolicę Apostolską sekretarz stanu P. Gasparri. Więcej na temat brzmienia *modus vivendi* w języku francuskim w: „Acta Apostolicae Sedis. Commentarium officiale”, annus XX, volumen XX. Romae 1928, s. 65–66; w języku czeskim: D. Němec, *Modus vivendi z roku 1928 z pohledu kanonického práva*, Dialog Evropa. Revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře 14 (2004), s. 33–34; B. Zlámal, *Přiručka českých církevních dějin*, VII. (1918–1949), Olomouc 2010, s. 84–85; J. Koniček, *Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Československa. Církevně-politický vývoj v letech 1918–1993*, Olomouc 2005, s. 82–90.

³⁸ D. Němec, *Modus vivendi*, s. 26.

znajdowały się za granicą. Dotyczyło to następujących diecezji słowackich: košickiej, rožňavskiej, szatmarskiej oraz grekokatolickich eparchii (diecezji): užhorodskiej i preszowskiej³⁹. W Czechach i na Morawach znajdowały się części diecezji z siedzibą w krajach sąsiednich, były to parafie diecezji regensburdzkiej oraz svatohippolytskiej oraz archidiecezji wrocławskiej i wiedeńskiej⁴⁰. Właśnie do wprowadzenia podanego wyżej *modus vivendi*, zwłaszcza do delimitacji czechosłowackich diecezji znacząco zaangażował się nuncjusz apostolski Pietro Ciriaci. Do porozumienia w sprawie postępów we wdrażaniu i realizacji *modus vivendi* między obiema stronami doszło dopiero dnia 14 V 1935 r.⁴¹

Pietro Ciriaci zajmował stanowisko trzeciego nuncjusza apostolskiego w Pradze w latach 1928–1934. Jednym z najtrudniejszych zadań w jego pracy było wprowadzenie *modus vivendi* i przywrócenie zaufania czeskiego społeczeństwa w szczerość Stolicy Apostolskiej, które zostało nadszarpnięte przez pęknięcie z 1925 r. P. Ciriaci rozwiązywał bieżące sprawy personalne administracji kościelnej we wschodniej Słowacji i Rusi Zakarpackiej, zwłaszcza w biskupstwie Mukaczewo (z siedzibą w Užgorodzie). Zajmował się też kwestiami edukacji kościelnej i kształcenia duchownych w Czechosłowacji. Punktem kulminacyjnym jego kadencji w Czechosłowacji były niewątpliwie uroczystości św. Wacława, w których uczestniczył jako najwyższy przedstawiciel Stolicy Apostolskiej i odprawiał uroczystą mszę – wraz z arcybiskupem praskim Františkem Kordačem oraz arcybiskupem wrocławskim, Adolfem Bertramem (1859–1945) – w katedrze św. Víta na Zamku Praskim⁴². W tym samym roku papieski dyplomata poinformował Stolicę Apostolską o przebiegu wyborów parlamentarnych w Czechosłowacji. Na końcu lat 20., P. Ciriaci

³⁹ Zagraniczni biskupi obejmowali swym zasięgiem prawnym także terytoria swych diecezji leżących w Czechosłowacji.

⁴⁰ D. Němec, *Modus vivendi*, s. 29; Archiwum Narodowe, zespół „Ministerstwo Spraw Zagranicznych” – archiwum wycinków prasowych (Watykan a ČSR), k. 1599, „Národní střed” z 8 XI 1937; Archiwum Muzeum Narodowego, zespół „Eduard Jelen”, seg. 2B.

⁴¹ Słowacki dziennik przywitał jego przyjęcie bardzo gorąco. Archiwum Narodowe, zespół „Ministerstwo Spraw Zagranicznych” – archiwum wycinków prasowych (Watykan a ČSR), k. 1599, „Slovenský denník” z 17 V 1935. O zawarciu porozumień w sprawie wprowadzenia *modus vivendi* zob. też „Lidové noviny” z 17 V 1935; Tamże, z 28 V 1935; „Lidové listy” z 19 V 1935; Tamże z 22 V 1935, wszystko też w tym miejscu.

⁴² S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 140 – całość poświęcona jest wydarzeniom z roku 1929 w Czechosłowacji (Milenium św. Wacława).

wszedł w konflikt z Františkem Kordačem a cały ten konflikt zakończył się w 1931 r., kiedy to Kordač zrezygnował ze stanowiska arcybiskupa Pragi⁴³.

P. Ciriaci był nuncjuszem apostolskim aż do października 1933 r. (ale oficjalnie do stycznia 1934 r.), kiedy to wyjechał z Czechosłowacji po święcie „Pribinovské slavnosti” w położonej na zachodzie Słowacji Nitrze w 1933 r., która to uroczystość odbyła się na cześć 1100-lecia założenia pierwszego chrześcijańskiego kościoła w Nitrze, kiedy to nuncjusz apostolski stanął po stronie słowackiego narodu oraz księdza i polityka Andreja Hlinky. W uroczystościach, oprócz stu tysięcy wiernych z całej Słowacji, uczestniczyło wielu zagranicznych przedstawicieli środowisk politycznych i religijnych, jednakże ani prezydent Republiki Czechosłowacji T.G. Masaryk, ani nuncjusz apostolski w Pradze P. Ciriaci nie przybyli do Nitry⁴⁴. Nieobecność przedstawiciela Stolicy Apostolskiej natychmiast wykorzystała gazeta agrarna „Venkov”, aby 18 sierpnia zaatakować Watykan⁴⁵. Poważny konflikt między rządem a Stolicą Apostolską spowodowały kolejne wydarzenia: kiedy to 11 września za urażonym nuncjuszem papieskim wstawił się słowacki ksiądz, polityk i prezes partii Hlinkova slovenská ľudová strana Andrej Hlinka, zaadresowawszy do nuncjusza apostolskiego list, na który mu dwa dni później P. Ciriaci odpowiedział. Tekst listu opublikowała następnie gazeta partii Hlinkova slovenská ľudová strana „Slovák”⁴⁶.

Prawdziwym problemem jednakże nie było wsparcie ze strony przedstawiciela Stolicy Apostolskiej dla słowackiego obozu katolickiego, ale wyrazy sympatii skierowane przez nuncjusza do słowackiego narodu, który był uważany przez stronę czeską za część składową jednego czechosłowackiego narodu, podczas gdy słowa nuncjusza wypowiedziane w tym dość niefortunnym czasie dążyły do wspierania autonomizmu słowackiego i stanowiły urazę dla

⁴³ J. Šebek, *Il caso Kordač del 1931 nel contesto della politica della Chiesa*, Bollettino dell'Istituto Storico Ceco di Roma (2012), s. 115–127; P. Marek – M. Šmíd, *Arcibiskup František Kordač. Nástín života a díla apologety, pedagoga a politika*, Olomouc 2013.

⁴⁴ V. Olivová, *Dějiny první republiky*, Praga 2000, s. 175; E. Hrabovec, *Pribinove slavnosti v Nitre a vypovedanie nuncia Ciriaciho z Česko-Slovenska 1933*, *Studia Historica Tynnaviensia* 5 (2004), s. 77.

⁴⁵ „Venkov. Ústřední list Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu” z 18 VIII 1933, s. 1.

⁴⁶ S. RR. SS., AA. EE. SS., zespól „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 149; E. Hrabovec, *Pribinove slavnosti v Nitre*, ss. 73–97; Z. Kárník, *České země v éře První republiky. Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930–1935)*, II., Praga 2002, s. 178.

rządu⁴⁷. Minister spraw zagranicznych Edvard Beneš i jego zastępca Kamil Krofta już 14 IX 1933 r. wezwali nuncjusza apostolskiego w celu złożenia wyjaśnienia i oskarżyli go o wtrącanie się Watykanu w wewnętrzne sprawy Republiki Czechosłowackiej. Rząd następnie potępił list nuncjusza i zwrócił się do Stolicy Apostolskiej, aby wezwała Pietra Ciriaciego do Rzymu *ad verbum audiendum*, co w zasadzie oznaczało jego upadek i koniec czechosłowackiej misji na przełomie lat 1933–1934⁴⁸. P. Ciriaciemu udzielono urlopu i nuncjusz apostolski udał się do Rzymu⁴⁹.

Po wyjeździe nuncjusza apostolskiego Pietra Ciriaciego z Pragi w październiku 1933 r. i jego późniejszemu przesunięciu do Nuncjatury Apostolskiej w Lizbonie, ku wielkiemu zaskoczeniu przedstawicieli czechosłowackich kręgów religijnych i politycznych⁵⁰, wezwano z nuncjatury monachijskiej dawnego sekretarza Giovanniego Panicę z powrotem do Czechosłowacji, aby objął stanowisko *chargé d'affaires*⁵¹. Panico, który spędził drugą połowę lat dwudziestych w Buenos Aires jako sekretarz Nuncjatury Apostolskiej, monitorował po odejściu nuncjusza P. Ciriaciego prasę czechosłowacką, a tłumaczenia najważniejszych artykułów wysłał sekretarzowi stanu Eugenio Pacelliemu⁵². W Czechosłowacji przebywał jednakże krótko, na przełomie lat 1934–1935 wyjechał na zachód, gdzie jako przedstawiciel Stolicy Apostolskiej monitorował przebieg plebiscytu w regionie Saary, po którego zakończeniu terytorium to znajdujące się na pograniczu Niemiec, Luksemburga i Francji zostało przyłączone do nazistowskiej Trzeciej Rzeszy⁵³. W związku z tym nowym *chargé d'affaires* w sierpniu 1934 r. został świeży absolwent Papieskiej Akademii Dyplomatycznej *Pontificia Accademia Ecclesiastica* w Rzymie, Luigi Punzolo⁵⁴.

⁴⁷ E. Hrabovec, *Pribinove slávnosti v Nitre*, s. 81.

⁴⁸ M. Šmíd, *Pietro Ciriaci - neúspěch v Československu klíčem k jeho dalšímu vzestupu?*, *Historica Olomucensia. Sborník prací historických* 32 (2013), s. 68; Z. Kárník, *České země v éře První republiky*, s. 179.

⁴⁹ Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Czeskiej w Pradze, Wiadomości polityczne - Watykan, 1927, 13 X 1933.

⁵⁰ Już w dniu 9 I 1934 r. został P. Ciriaci nominowany nuncjuszem apostolskim w Lizbonie. „Acta Apostolicae Sedis”, annus XXI, volumen I. Roma 1934, s. 563; „Slovák” z 11 I 1934.

⁵¹ S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 149, ff. 71, 72.

⁵² Tamże, fascicolo 150, ff. 3–4.

⁵³ Więcej na temat działalności Panica w Saar: S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Germania”, IV periodo, fascicoli 225–232.

⁵⁴ Archivio Segreto Vaticano, Archivio della Nunziatura Apostolica in Cecoslovacchia, busta 56, fascicolo 500, f. 159.

Po wypełnieniu misji w regionie Saary powrócił na krótko do Czechosłowacji, jednakże w tym samym roku powierzono mu nową misję dyplomatyczną.

W kwietniu 1934 r. *charge d'affaires* G. Panico poinformował Kurie Rzymską o śmierci byłego arcybiskupa praskiego Františka Kordača, który po swojej „rezygnacji” spędził resztę życia w zamku w Břežanach koło Praги, w samotności, oddzielony od kapłanów, chory, znosząc swój los z pokorą i cierpliwością. Oprócz powyższych spraw, G. Panico zajmował się *modus vivendi*, który co prawda wszedł w życie pod koniec lat dwudziestych, ale teraz trzeba było wprowadzić jego postanowienia w życie. Kwestia wprowadzenia *modus vivendi* była rozważana przez prawie cały okres lat trzydziestych i została rozwiązana dopiero przez bullę papieską *Ad ecclesiastici regiminis incrementum* w dniu 2 IX 1937 r.⁵⁵ Na krótko przed przybyciem Punzoli do Praги odbyły się w maju 1934 r. wybory prezydenta Republiki Czechosłowackiej. Został nim po raz czwarty i ostatni T. G. Masaryk⁵⁶. Po wyborach parlamentarnych w maju 1935 r. G. Panico poinformował kręgi watykańskie o przyszłej koalicji rządowej, przy czym bardzo uważnie obserwował krajowe relacje narodowościowe, szczególnie *Sudetendeutsche Heimatfront* Henleina⁵⁷. W lecie 1935 r. G. Panico jako najwyższy krajowy przedstawiciel dyplomatyczny Stolicy Apostolskiej uczestniczył w katolickim kongresie eucharystycznym w Czechosłowacji. Jego udany przebieg i pozytywny odbiór w wielu krajach europejskich były także owocem wielomiesięcznych starań Panica⁵⁸.

⁵⁵ J. Koniček, *Modus vivendi*, s. 121; E. Hrabovec, *Die Nuntien in der Tschechoslowakei. Elemente Micara, Francesco Marmaggi, Pietro Ciriaci und Saverio Ritter*, [w:] Eugenio Pacelli als Nuntius in Deutschland. Forschungsperspektiven und Ansätze zu einem internationalen Vergleich, red. Hubert WOLF, München-Wien 2012, s. 191 traktuje o dwóch wielkich zadaniach nuncjusza na Słowacji – wprowadzenia *modus vivendi* oraz uspokojenia relacji kościelnych w kraju.

⁵⁶ S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 133, f. 25; Archivio Segreto Vaticano, Archivio della Nunziatura Apostolica in Cecoslovacchia, busta 72, fascicolo 588, ff. 68–69.

⁵⁷ Ibidem, busta 71, fascicolo 581, ff. 35–37. Wybory parlamentarne, które odbyły się w Czechosłowacji w maju 1935 r. przyniosły zwycięstwo *Partii Niemców Sudeckich* Henleina (15,18 %). Na drugim miejscu znalazła się *Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu* Berana (14,29 %) a na trzecim *Československá sociálně demokratická strana dělnická* Hampla (12,55 %). *Československá strana lidová* Šrámka uplasowała się z 7,48% głosów na szóstym miejscu; i był to jej najgorszy wynik w wyborach parlamentarnych w okresie Pierwszej Republiki Czechosłowackiej.

⁵⁸ Więcej na temat kongresu zob.: S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 175.

W sobotę 29 VI 1935 r. odbyła się wieczorem na Placu Wacława w Pradze adoracja eucharystyczna, w której wzięło udział 250 tysięcy osób, i której towarzyszyła odnowa zobowiązań chrzcielnych. To wydarzenie zostało przygotowane dla wszystkich uczestniczących narodowości, a po nim nastąpiło przejście ogromnego pochodu po wieczornej Pradze. Punktem kulminacyjnym programu była przedpołudniowa msza pod gołym niebem na stadionie w dzielnicy Strahov, którą w niedzielę 30 czerwca celebrował sam arcybiskup Paryża, kardynał Jean Verdier (1864–1940). W homilii przedstawiciel papieski zwrócił uwagę na niebezpieczeństwa, które niesie ze sobą idea wyższości rasowej lub narodowej i wskazał jako wzór Chrystusa Króla jako jedyne go władcę świata⁵⁹. Udany przebieg tego zjazdu katolickiego umocnił również na pewien czas międzynarodową pozycję Republiki Czechosłowackiej także w oczach Stolicy Apostolskiej⁶⁰.

O pogarszającym się stanie zdrowia prezydenta T.G. Masaryka Panico informował kręgi watykańskie od września 1934 r. W związku z obserwacją zabiegów o sukcesję po prezydencie T.G. Masaryku G. Panico powrócił ponownie pod koniec listopada 1935 r., tuż przed rezygnacją prezydenta. Za jednoznacznego kandydata ponownie uznał ministra spraw zagranicznych E. Beneša, który miał – wg niego – wsparcie całego katolickiego bloku⁶¹. Miesiąc wcześniej, w dniu 17 X 1935 r., G. Panico został mianowany delegatem apostolskim w Australii i Nowej Zelandii oraz ominowany przez papieża Piusa XI arcybiskupem tytularnym w Iustiniana Prima⁶². Podczas jego nieobecności w Czechosłowacji w latach 1934–1935 piastował stanowisko *chargé d'affaires* Luigi Punzolo. Ów informował kręgi watykańskie na przykład o istnieniu w pamięci zmarłego w sierpniu 1934 r. arcybiskupa Pragi Františka Kordača⁶³ czy też o wyjeździe do Rzymu prezesa Československiej strany lidovej, Jana Šrámka w styczniu 1935 r.⁶⁴

⁵⁹ „Lidové listy” z 2 VII 1935.

⁶⁰ W roku 1935 Stolica Apostolska nominowała pierwszego Czechosłowaka na kardynała – został nim arcybiskup praski Karel Kašpar (1870–1941).

⁶¹ S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 178, f. 3.

⁶² „Acta Apostolicae Sedis. Commentarium officiale”, annus XXVII, series II, volumen II, Romae 1935, s. 463, 488.

⁶³ S. RR. SS., AA. EE. SS., zespół „Cecoslovacchia”, IV periodo, fascicolo 146, Punzolo a Pacelli, Praga 21. 8. 1934, f. 11.

⁶⁴ Archivio Segreto Vaticano, Archivio della Nunziatura Apostolica in Cecoslovacchia, busta 71, fascicolo 583, Punzolo a Pizzardo, Praga 10 I 1935, ff. 62–65.

Na nowego nuncjusza apostolskiego, czwartego od powstania Czechosłowacji w 1918 r., następcę P. Ciriaciego, nominowano 5 VIII 1935 r. Saverio Rittera, który przybył do stolicy 16 X 1935 r. i pozostał na tym stanowisku aż do likwidacji państwa czechosłowackiego w 1939 r.⁶⁵ Saverio Ritter, były sekretarz Nuncjatury Apostolskiej w Bernie, nie był jednakże debiutantem w sprawach czechosłowackich, ale był już znany w Pradze ze względu na swoją poprzednią działalność w Nuncjaturze w drugiej połowie lat dwudziestych. Stolica Apostolska poprzez wybór tej wielkiej osobowości dała do zrozumienia, że naprawdę zależy jej na utrzymaniu dobrych stosunków z Czechosłowacją⁶⁶. Właściwe stosunki dyplomatyczne między Stolicą Apostolską i Czechosłowacją zostały w końcu przywrócone po dwóch latach w 1935 r.

Apostolic Nunciature without a nuncio in Czechoslovakia of the interwar period

The study focuses on the period of the First Czechoslovak Republic, when the Apostolic Nunciature in Prague was vacant and represented only by chargé d'affaires, who were in charge of the Vatican embassy. During the interwar period this happened twice, in 1925–1928 and 1934–1935, in both cases for appeal of the Apostolic Nuncio to Rome. In the 1920s and 1930s, the Nunciature was headed by very able officials who analysed the political-religious situation in the country and informed the high Vatican circles about important events in Czechoslovakia. At the same time, they attended negotiations regarding the future Apostolic Nuncio to Prague. The Czech-Vatican relations were strained and significantly disturbed; in fact, the situation could have easily escalated into an open rupture. It is nevertheless owing to the activity of the above-mentioned officials that the Holy See and Czechoslovakia avoided a complete severance of diplomatic relations.

Translated by: Marek Šmíd

⁶⁵ Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych, zespół „Wiadomości polityczne – Watykan”, 1935, 12 X 1935.

⁶⁶ J. Zapletalová, *Norbert Klein - poslední německý biskup v Brně a první klerikální velmistr Řádu německých rytířů*, [w:] Jan Šrámek a jeho doba, red. P. Marek, Brno 2011, s. 350 n.